

Analyzing the Position of Rationality in the Strategic Plan for Tourism Development in Iran

Morteza Ahmadi *

PhD Candidate in Tourism Management,
Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Mahmood Ziaee

Professor of Tourism Management, Allameh
Tabataba'i University, Tehran, Iran

Reza Vaezi

Professor of Public Administration, Allameh
Tabataba'i University, Tehran, Iran

Gholamreza Kazemian

Associate Professor of Public
Administration, Allameh Tabataba'i
University, Iran

Fatemeh Yavarigohar

Associate Professor of Tourism
Management, Allameh Tabataba'i
University, Iran

Abstract

One of the practical issues leading to the success or failure of tourism development plans is the type of rationality that dominates the country's planning system in each era and the corresponding planning theory. This article has been compiled to analyze the position of rationality in planning as an epistemological framework in Iran's strategic tourism development plan. This research's conceptual framework of rationality is based on Alexander's Rationality Model (2000) and the new approaches to tourism planning. The philosophical paradigm of the study is based on interpretive epistemology, and its methodology is based on qualitative research. Archival Studies and Thematic Analysis methods have been used for gathering and analyzing data in this research. The study's statistical population for the content analysis comprises the qualitative texts of Iran's strategic tourism development plan. The findings of this research indicate that, for the first time, coordinative

This paper is extracted from PhD dissertation of Morteza Ahmadi, Allameh Tabataba'i University.

* Corresponding Author: morteza_ahmadi@atu.ac.ir

How to Cite: Ahmadi, M., Ziaee, M., Vaezi, R., Kazemian, Gh., yavarigohar, F. (2023). Analyzing the Position of Rationality in the Strategic Plan for Tourism Development in Iran, *Journal of Urban and Regional Development Planning*, 8(24), 1-34.

rationality has become dominant in Iran's strategic tourism development plan (Approved in 2020). The components of rationality were recognized, and the share of each type of rationality was outlined by analyzing 85 themes and thematic networks in the strategic plan in this research.

Keywords: Tourism Planning, Rationality, Strategic Plan, Thematic Analysis, Tourism Development in Iran.

Introduction

The concept of tourism planning and its approaches have changed during the seven recent decades. The type of rationality corresponding to planning theory that dominates in each era greatly affected the nature of tourism development. In its early development until the 1940s, many scholars have contended that tourism grew without palpable planning (Inskip,1991; Pearce,1989; Tosun & Jenkins,1998). Tourism was developed based on market mechanisms, and tourism planning was infrequent (Fitri and colleagues (2020). Reviewing the tourism literature indicates that during the 1950s and 1960s, tourism planning prevailed based on positivism, rationalism and instrumental rationality, physical planning, economically-oriented professionalism, and top-down planning. New approaches of planning theory, such as communicative planning, sustainable planning and integrative planning with the features of participative and bottom-up planning, initiated to emerge after the 1970s and 1980s so that gradually community-based tourism, ecotourism, responsible tourism, alternative tourism and sustainable tourism came into existence. The government approved the strategic plan for tourism development in Iran in 2020 in line with the 6th Five Year Economic, Social and Cultural Development Plan for I.R of Iran (2017-2021). The present research investigates the type of rationality that dominates the mentioned strategic plan for tourism development using thematic analysis.

Materials and Methods

This study considers various approaches for tourism planning in line with the development planning system in Iran over the last seven decades. The position of rationality in the strategic tourism development plan in Iran (Approved by the Government Cabinet in 2020) is investigated in this research by applying thematic analysis. The study's statistical population comprises the qualitative text of Iran's strategic tourism development plan. Two methods comprising Archival Studies and Thematic Analysis were used. The first one applied to recognizing the components of rationality in tourism planning and introducing the theoretical foundations of this research. The second determines the type of rationality dominant to the plan. Regarding thematic analysis approaches (Braun & Clarke,2006; Attride-Stirling,2001; Boyatzis,1998), the phases considered in this research were: Data Familiarization, Code Generating, Theme Recognizing, Thematic Networks Drawing and finally, Analysis of Thematic Networks.

Discussion and Results

The tourism planning system in Iran has experienced various tourism development plans since the 1970s. The first master plan for tourism

development in Iran was prepared by a foreign company called Tourist Consult in 1972 in line with the 4th national development plan for Iran (1968-1972), during the era of instrumental rationality dominance on tourism planning in the world. Investigating the types of rationality applied in the strategic plan (2020) for tourism development in Iran revealed three main themes emphasized in the plan. They were as follows:

- Integration of tourism with the national macro policies,
- Determination of duties and role of various related government organizations for tourism development (24 organizations),
- Cooperation and participation of related organizations and tourism stakeholders.

Conclusions

This study revealed that the dominant type of rationality in Iran's strategic plan for tourism development approved by the government cabinet in 2020 is coordinative rationality, which is for the first time taking place. One of the challenges for this plan recognized in the research is the lack of consideration for the private sector's and local communities' role in tourism development. Regarding the findings of this research, the following are suggested:

1. Applying various types of rationality in the process of tourism planning for Iran that can be manifested in coordinative planning.
2. Reforming the system of tourism planning in a way that various types of rationality can be applied in all planning phases, including the process of planning, implementation, monitoring and evaluation.

واکاوی جایگاه عقلانیت در سند راهبردی توسعه گردشگری کشور

- مرتضی احمدی *
- دانشجوی دکتری مدیریت گردشگری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران
- محمود ضیائی
- استاد، مدیریت جهانگردی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران
- رضا واعظی
- استاد، مدیریت دولتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران
- غلامرضا کاظمیان
- دانشیار، مدیریت دولتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران
- فاطمه یاوری گهر
- دانشیار، مدیریت جهانگردی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

چکیده

یکی از موضوعات تأثیرگذار بر موفقیت یا ناکامی برنامه‌های توسعه گردشگری، نوع عقلانیت حاکم بر نظام برنامه‌ریزی کشور در هر دوره زمانی و نظریه برنامه‌ریزی متناظر با آن می‌باشد. این مقاله باهدف واکاوی عقلانیت در برنامه‌ریزی به‌عنوان یک چارچوب شناخت‌شناسانه در سند راهبردی توسعه گردشگری کشور تدوین گردید. چارچوب مفهومی عقلانیت در این تحقیق، مبتنی بر مدل عقلانیت از دیدگاه الکساندر (۲۰۰۰) و رویکردهای جدید برنامه‌ریزی گردشگری است. پارادایم فلسفی این تحقیق مبتنی بر معرفت‌شناسی تفسیری و روش‌شناسی آن بر پایه پژوهش‌های کیفی هست. برای گردآوری و تحلیل داده‌ها در این تحقیق از مطالعات آرشیوی و روش تحلیل مضمون استفاده شد. جامعه آماری این پژوهش برای تحلیل مضمون مشتمل بر متون کیفی سند راهبردی توسعه گردشگری کشور می‌باشد. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد عقلانیت هماهنگ ساز برای اولین بار در سند راهبردی توسعه گردشگری ایران (مصوب ۱۳۹۹) مورد توجه قرار گرفته است. در این تحقیق مؤلفه‌های عقلانیت شناسایی

مقاله حاضر برگرفته از رساله دکتری مرتضی احمدی، دانشگاه علامه طباطبائی است.

* نویسنده مسئول: morteza_ahmadi@atu.ac.ir

۶ | فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای | سال هشتم | شماره ۲۴ | بهار ۱۴۰۲

شد و سهم هر یک از انواع عقلانیت با تحلیل ۸۵ مضمون و ترسیم شبکه مضامین در سند راهبردی مشخص گردید.

کلیدواژه‌ها: برنامه‌ریزی گردشگری، عقلانیت، برنامه راهبردی، تحلیل مضمون، توسعه گردشگری در ایران.

مقدمه

مفهوم برنامه‌ریزی گردشگری و رویکردهای آن در چارچوب پارادایم‌های برنامه‌ریزی، در طول ۷ دهه گذشته دچار تغییر و تحولات زیادی شده است. برنامه‌ریزی گردشگری در ابتدا بیشتر به مفهوم ایجاد تأسیسات گردشگری و مجتمع‌های تفریحی باهدف جذب گردشگران تلقی می‌شد. بعد از آشکار شدن پیامدهای منفی توسعه بی‌رویه گردشگری به‌ویژه پدید آمدن مشکلات اجتماعی و محیط زیستی به‌خصوص در مناطق آسیب‌پذیر؛ مفهوم و رویکردهای برنامه‌ریزی گردشگری تغییر کرد و ملاحظات حفظ میراث طبیعی و فرهنگی، ظرفیت تحمل‌پذیری، پیش‌گیری از ناهنجاری‌های اجتماعی موردتوجه بیشتری قرار گرفت و در مراحل بعدی توسعه پایدار گردشگری، مشارکت ذینفعان و جوامع محلی در دستور کار قرار گرفت. اینسکیپ (۱۹۹۱)، پیرس (۱۹۸۹)، توسان و جنکینز (۱۹۹۸) می‌نویسند: بسیاری از صاحب‌نظران بر این باورند که گردشگری از سال ۱۹۰۰ تا دهه ۱۹۴۰ بدون برنامه‌ریزی توسعه‌یافته است (Inskip, 1991; Pearce, 1989; Tosun and Jenkins, 1998). مطالعات و بررسی منابع و مقالات گردشگری نشان می‌دهد برنامه‌ریزی گردشگری در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ بر پایه خردگرایی و عقلانیت ابزاری، کالبد محور، اقتصاد بنیان، فن‌سالار، دولت‌محور و از بالا به پایین بوده است. بعد از دهه ۱۹۷۰ دیدگاه‌های جدید نظریه برنامه‌ریزی از جمله برنامه‌ریزی ارتباطی، برنامه‌ریزی پایدار و برنامه‌ریزی یکپارچه ظهور پیدا کردند و از دهه ۱۹۸۰ به بعد توجه بیشتر به برنامه‌ریزی مشارکتی و موضوع مشارکت ذینفعان و گفت‌وگو با آنها برای رسیدن به یک توافق در مورد برنامه و همکاری‌شان در تمام مراحل برنامه‌ریزی دیده می‌شود (احمدی، ۱۳۹۹: ۱). برنامه‌ریزی گردشگری از دیدگاه گنز (۱۹۸۶) در قالب پنج رویکرد اصلی معرفی شده است که عبارت‌اند از:

الف: رویکرد بوسترسم^۱ که بیشتر به منافع و مزایای گردشگری می‌پردازد.

ب: رویکرد اقتصادی که گردشگری را به‌عنوان یک صنعت درآمدزایی و مولد

اشتغال می‌داند.

ج: رویکرد فضایی - کالبدی که به گردشگری از منظر جغرافیایی و کاربری زمین نگاه می‌کند.

د: رویکرد جامعه‌محور که تأکید بر منافع و اثرات گردشگری بر جامعه محلی دارد.
ه: رویکرد گردشگری پایدار که توجه به ابعاد زیست‌محیطی، اقتصادی و فرهنگی اجتماعی گردشگری و نیز تأمین نیازهای فعلی و نسل‌های آینده دارد (Getz, 1986: 21-32).

با توجه به دیدگاه گتزر به شرح فوق و انطباق آن با عقلانیت چهار گانه الکساندر، می‌توان گفت عقلانیت حاکم بر سه رویکرد اول، عقلانیت ابزاری است ولی در دو رویکرد آخر یعنی رویکردهای جامعه‌محور و گردشگری پایدار؛ انواع دیگر عقلانیت مشتمل بر عقلانیت ارتباطی، عقلانیت راهبردی و عقلانیت هماهنگ ساز مورد توجه قرار گرفته است.

نظام برنامه‌ریزی ایران با بیش از هفتادسال سابقه، تدوین ۱۲ برنامه عمرانی و توسعه را از سال ۱۳۲۷ تاکنون در کارنامه خود دارد. گردشگری برای اولین بار در برنامه چهارم عمرانی کشور (۱۳۵۱-۱۳۴۶) به‌عنوان یک بخش مستقل در نظر گرفته شد (ابراهیم‌زاده، ۱۳۸۶). بنابراین در ارتباط با گردشگری می‌توان گفت بیش از نیم‌قرن تجربه برنامه‌ریزی در کشور داریم که از خروجی‌های آن می‌توان به تهیه برنامه جامع جهانگردی توسط شرکت توریست کنسولت^۱ در سال ۱۳۵۲، برنامه ملی توسعه گردشگری در سال ۱۳۸۰ و سند چشم‌انداز گردشگری ۱۴۰۴ (مصوب سال ۱۳۸۳) و سند راهبردی توسعه گردشگری کشور (مصوب سال ۱۳۹۹) اشاره نمود. گردشگری در برنامه‌های پنج‌ساله توسعه کشور نیز مورد توجه بوده است به‌ویژه در قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران که ارائه سند راهبردی توسعه گردشگری کشور در سال ۱۳۹۹ در چارچوب قوانین مربوطه و با رویکرد استفاده حداکثری از بخش خصوصی تکلیف گردید.

عقلانیت حاکم بر برنامه‌ریزی کشور و نظریه برنامه‌ریزی متناظر با آن در دوره‌های

مختلف از زمان آغاز برنامه‌ریزی گردشگری در ایران نقش مؤثری در موفقیت یا ناکامی برنامه‌های توسعه داشته است. در همین راستا، این تحقیق با موضوع واکاوی جایگاه عقلانیت در سند راهبردی توسعه گردشگری کشور انجام گردید. یکی از دغدغه‌های پدیدآورندگان تحقیق حاضر، این بوده است که دلیل یا دلایل عدم موفقیت برنامه‌ها در تحقق اهداف توسعه گردشگری در کشور ما چه بوده است؟ با توجه به طرح مسائل و مشکلاتی مانند عدم تناسب منابع و ابزارها باهدف برنامه‌ها، بخشی‌نگری، عدم مشارکت‌پذیری، عدم پاسخ‌گویی، کمبود نیروهای متخصص و ضعف ابزار و وسایل برای رسیدن به اهداف در نظام برنامه‌ریزی کشور که در پژوهش‌های گوناگون به‌عنوان دلایل عدم موفقیت برنامه‌ها در تحقق اهداف گردشگری کشور معرفی شده است؛ شاید بتوان در قالب کلیدواژه "عقلانیت" به‌عنوان یک چارچوب شناخت‌شناسانه مؤثر بر برنامه‌ریزی در نظر گرفت که به‌مثابه چتری همه این موضوعات را در برمی‌گیرد.

ناکامی برنامه‌های توسعه گردشگری کشور، مسئله‌ای است که در پژوهش‌های مختلف مورد تأکید قرار گرفته و علل آن از منظرهای گوناگون واکاوی گردیده است؛ اما در هیچ‌یک از این پژوهش‌ها به موضوع عقلانیت حاکم بر نظام برنامه‌ریزی کشور در سطح کلان و برنامه‌ریزی گردشگری به‌عنوان یک زیرسیستم از آن پرداخته نشده است و در این زمینه خلأ مطالعاتی جدی وجود دارد. همین امر باعث شد که این مسئله در پژوهش حاضر مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد. سؤال اصلی حاضر این است که چه نوع عقلانیتی بر سند راهبردی توسعه گردشگری کشور حاکم است.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

صاحب‌نظران برنامه‌ریزی گردشگری از جملگان (۱۹۷۹)، گنتر (۱۹۸۶) و اینسکیپ (۱۹۸۷) بر این باورند که برنامه‌ریزی توسعه گردشگری از اواخر نیمه اول قرن بیستم میلادی آغاز شده است. مطالعات نشان می‌دهد توسعه گردشگری تا سال ۱۹۴۰ بدون برنامه‌ریزی خاص بوده است. موریسون (۲۰۱۹) بر این باور است که رشد گردشگری مبتنی بر تبلیغات و بازاریابی تأسیسات گردشگری در مقصدهای موجود و نیز مقصدهای

جدید بوده است (Morrisson, 2019). دولت‌ها به سرعت شروع به توسعه دفاتر تبلیغات و بازاریابی کردند اما بخش برنامه‌ریزی، سهمی از منافع و درآمدهای گردشگری دریافت نکردند (Rahmafritria, 2020:4). رویکرد غالب در تحقیق و مدیریت در میانه قرن بیستم بر اثبات‌گرایی و روش‌های علمی استوار بوده است (Getz, 1985; Jafari, 1987; Gunn, 1988; Inskip, 1991). این موضوع نشان‌دهنده حاکمیت عقلانیت ابزاری^۱ و نظریه برنامه‌ریزی سنتی خردگرا در این دوره می‌باشد. از دیدگاه فالودی (۱۹۷۳) از نظریه‌پردازان مشهور خردگرا، تعیین اهداف برنامه از تکالیف دولت به نمایندگی از سیاست‌مداران است و تعیین وسایل و ابزار مناسب برای تحقق اهداف و اجرای برنامه از وظایف برنامه‌ریزان می‌باشد (Faludi, 1973). این تفکیک وظایف، انتقادات زیادی را بر نظریه‌های او به دنبال داشت.

سند راهبردی توسعه گردشگری کشور در اجرای ماده ۱۰۰ قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی توسط وزارت میراث فرهنگی و گردشگری در سال ۱۳۹۶ تهیه و پیشنهاد گردید و پس از تصویب هیئت‌وزیران توسط معاون اول رئیس‌جمهور در شهریور ۱۳۹۹ به دستگاه‌های ذی‌ربط جهت اجرا ابلاغ گردید. در مقدمه این سند آمده است که سند راهبردی توسعه گردشگری با مشخص نمودن خطوط کلان‌سیاستی بر اساس حوزه مداخلات اصلی حوزه گردشگری، پایه و مبنای اجرایی شدن برنامه ملی توسعه گردشگری و پیاده‌سازی اهداف آن در پویاترین حالت ممکن و منطبق با رویکرد افزایش بهره‌وری و همچنین دستیابی به شاخص‌های توسعه پایدار گردشگری تدوین شده است. اسامی دستگاه‌ها و نهادهای دولتی در سطوح ملی، استانی، شهرستانی و محلی و حوزه همکاری آنان و نیز بخش خصوصی که ملزم به همکاری و هماهنگی برنامه‌های کاری خود با رویکردهای سند هستند در آن مشخص شده است.

زمینه‌های همکاری دستگاه‌ها در خصوص گردشگری در این سند از وظایف ذاتی آنان احصاء گردیده و بر اساس راهبردهای کلان در قالب احکام برای ۲۴ سازمان و دستگاه تعیین شده است. در این سند، چشم‌انداز، بیانیه مأموریت، ارزش‌ها، اهداف کلان،

الزامات تحقق و پیاده‌سازی سند تبیین گردیده و در پایان ۳۱ موضوع با عنوان اقدامات اساسی مطرح شده است.

در پژوهشی با عنوان "عقلانیت و آشفتگی در برنامه‌ریزی: با تأکید بر تئوری گولت"، متوسلی و همکاران (۱۳۹۶) می‌نویسند: یکی از مجاری ناکامی نظام برنامه‌ریزی در کشور ما، عدم تناسب میان هدف برنامه‌ها و ابزار دستیابی به هدف است که در یک تعبیر کلی می‌توان از آن به‌عنوان نقص در عنصر هدفمندی در فرایند برنامه‌ریزی یاد کرد. با بررسی عنصر عقلانیت که با عنصر هدفمندی نیز در ارتباط است به‌واسطه به میان آوردن مفهوم ذهن و اندیشه و شیوه فکری انسان، گویی فرایند تصمیم‌گیری را از سطوح ابتدایی آن مورد واکاوی قرار داده‌ایم. این موضوع، مفهوم عقلانیت را بیش‌ازپیش مهم‌تر جلوه می‌دهد چراکه نوع نگاه انسان و ذهن او بر تعریف توسعه و برنامه‌ریزی اثرگذار بوده و پای مبحث تناسب هدف و ابزار را به میان می‌کشد. بنابراین مفهوم عقلانیت، فرایند برنامه‌ریزی را در گامی پیش‌تر مورد تحلیل قرار می‌دهد (متوسلی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۹۹). سیاست‌ها و خط‌مشی‌های دولتی در حوزه گردشگری برخاسته از ماهیت و شرایط فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و به‌ویژه سیاسی ایران است که در این‌باره برای داشتن درک درست از رویکردهای دولتی در زمینه گردشگری و شناخت دلایل کم‌رنگ بودن جایگاه صنعت گردشگری - حداقل در نظام اقتصادی ایران - بررسی ماهیت اقتصادی دولت و جامعه در ایران و ساختار تکوینی آن، راهنمای خوبی جهت درک این مسئله خواهد بود. (حیدری چیاچه و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۰). خاکساری (۱۳۹۱) بیان می‌دارد که برنامه ریزان توسعه گردشگری در ایران با شرایط منحصر به فردی روبرو هستند که در هیچ جای دنیا سابقه ندارد. او بر این باور است که ارزش‌ها و اعتقادات مردم از یک سو و حساسیت سیاست‌گذاران از سوی دیگر، برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری در ایران را با محدودیت‌ها و موانع بسیاری مواجه کرده است.

مروری بر ادبیات گردشگری در دهه‌های گذشته نشان می‌دهد بسیاری از رویکردهای برنامه‌ریزی گردشگری متأثر از تحولات نظریه‌های برنامه‌ریزی و پارادایم‌های حاکم بر برنامه‌ریزی شهری، روستایی و منطقه‌ای بوده است (Innes, 1995; Simpson,)

(2001; Gunn and Var, 2002; Rahmafritria, 2020). گان و وار (۱۳۹۵) بر این باورند که بسیاری از رویکردهای برنامه‌ریزی گردشگری متأثر از رشته‌های برنامه‌ریزی شهری و روستایی هستند (گان و وار، ۲۰:۱۳۹۵). از دیدگاه درج و جمال (۲۰۱۵) نیز برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای بر توسعه برنامه‌ریزی گردشگری تأثیرگذار بوده است (Dredge and Jamal, 2015). ظهور گردشگری جامعه‌محور، بوم‌گردی، گردشگری سبز، گردشگری مسئولانه و گردشگری پایدار در دهه‌های اخیر از نشانه‌های این تغییر رویکرد است. دامنه کاربرد عقلانیت در برنامه‌ریزی نیز در طول این دوره، توسعه‌یافته و از عقلانیت ابزاری صرف در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ به سوی سایر عقلانیت‌ها گرایش یافت. در دوره جدید که برخی آن را دوره برنامه‌ریزی پسا‌خردگرایی می‌نامند عقلانیت در برنامه‌ریزی بازتعریف شده است به گونه‌ای که از دیدگاه الکساندر (۲۰۰۰)، گستره معنایی عقلانیت شامل عقلانیت ابزاری، عقلانیت ارتباطی^۱، عقلانیت استراتژیک^۲ و عقلانیت هماهنگ ساز^۳ می‌گردد (Granqvist and Colleagues, 2021:173-190). در تأملی بر مفهوم عقلانیت در سازمان، واعظی و محمدی (۱۳۹۲) یک مدل مفهومی را ارائه نمودند که در آن عقلانیت جوهری شامل رعایت اصول و کدهای اخلاقی، پاسخ‌گویی و مسئولیت اجتماعی است و عقلانیت ابزاری شامل رسمیت (قوانین و مقررات)، ساختار، کنترل، تعیین هدف، تخصصی کردن کار هست (واعظی و محمدی، ۱۳۹۲: ۱۵). در پژوهشی با عنوان «بایستگی به‌کارگیری مفهوم عقلانیت در برنامه‌ریزی فضایی راهبردی»، داداش پور و همکاران (۱۳۹۷) نشان می‌دهند که پیشینه مطرح‌شدن و بسط مفهوم عقلانیت در نظریه تصمیم‌گیری را می‌توان در علم اقتصاد جستجو کرد. مدل تصمیم‌گیری عقلانی در این علم بر بنیان‌های منفعت محوری اقتصاد مدرن و یا تمرکز بر این موضوع استوار است که مردم تمایل دارند عقلانی عمل کنند. بر اساس چنین ادعایی رویکردهای هنجارین و اثباتی می‌توانند باهم یکپارچه شوند و مدلی تولید کنند که قادر به پیش‌بینی رفتارها باشند، چراکه بازیگران تمایل دارند هنجارها را دنبال کرده و رقابت آن‌ها را وادار به انجام کنشی خواهد کرد که

-
1. Communicatve Rationality
 2. Strategic Rationality
 3. Coordinative Rationality

عقلانی تعریف و سبب می‌شود (داداش پور و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۷-۲۶). در تحقیق یاد شده، آن‌ها در معرفی جایگاه مفهوم عقلانیت در برنامه‌ریزی فضایی راهبردی شهری به اختیار نظریه‌های پایه و مکمل عقلانیت در برنامه‌ریزی شهری می‌پردازند و از اختیار تفکر عقلانی، اختیار تفکر سیستمی، اختیار تفکر راهبردی، اختیار تفکر مشکل‌گشایی، اختیار تفکر ارتباطی و اختیار تفکر برنامه‌ریزی همکارانه نام می‌برند. جان فریدمن (۱۹۸۷) یکی از تفصیلی‌ترین گونه‌شناسی‌های نظریه برنامه‌ریزی را در کتاب برنامه‌ریزی در قلمرو عمومی ارائه داد که چهار سنت اندیشه برنامه‌ریزی را تعریف کرد: برنامه‌ریزی به‌عنوان تحلیل خط‌مشی، برنامه‌ریزی به‌عنوان یادگیری اجتماعی، برنامه‌ریزی به‌عنوان اصلاحات اجتماعی و برنامه‌ریزی به‌عنوان بسیج اجتماعی (آلمن دینگر، ۱۳۸۴: ۵۶). جامعه توسعه‌یافته جامعه‌ای است که دو محور فرمان و سنت در آن تغییر می‌یابد و به دو محور جدید تدبیر و عقل‌گرایی تبدیل می‌شود (نورمحمدی و صمیمی، ۱۴۰۰: ۵۵). در پژوهشی با عنوان «الگوی نقش و ساختار حکمروایی محلی در نظام مدیریتی ایران»، کاظمیان، قربانی زاده، واعظی و شاه‌محمدی (۱۳۹۸) می‌نویسند مقوله نقش‌آفرینان ساختاری حکمروایی محلی شامل چهار مقوله فرعی بخش مردمی، خصوصی، عمومی و دولتی است. مهم‌ترین و ارجح‌ترین عامل که سایر بخش‌ها به‌نوعی مشغول خدمت‌رسانی به آن هستند، بخش مردمی و جامعه مدنی است (کاظمیان و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۹۶).

عقلانیت را می‌توان یکی از چارچوب‌های شناخت‌شناسانه مؤثر بر نظریه برنامه‌ریزی دانست (داداش پور و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۲). در واقع، همین چارچوب شناخت‌شناسانه است که به خط‌مشی‌گذاران و برنامه‌ریزان کمک می‌کند تا میزان موفقیت یا شکست برنامه‌ها را اندازه‌گیری نمایند. هدفمندی عنصری است که مفهوم برنامه‌ریزی و عقلانیت را به هم گره می‌زند. به تعبیر دیگر می‌توان گفت که برنامه‌ریزی همواره با مفهوم عقلانیت عجین بوده است زیرا برنامه‌ریزی در اصل، تصمیم‌گیری و کنش عقلانی به‌منظور رسیدن به اهداف است. عقلانیت نیز به معنای استدلال برای یک عمل هدفمند است. با این مفهوم، برنامه‌ریزی بدون عقلانیت امکان‌پذیر نیست. عقلانیت و کنش عقلانی را به شیوه‌های مختلف تعریف کرده‌اند که از جمله می‌توان به تناسب هدف و وسیله، معیارهای استدلال

روشن و پاسخگویی اثربخش به یک مسئله اشاره نمود. پرسش از فواید هر عملی، از مؤلفه‌های عقلانیت در تصمیم‌گیری است. عقلانیت در برنامه‌ریزی را می‌توان به راه‌حل منطقی برای یک مسئله، استدلال روشن برای تصمیم‌گیری‌ها، پاسخ‌گو بودن، مسئولیت‌پذیری نسبت به تصمیمات، هدفمندی، تأمین ابزارهای متناسب باهدف، گفت‌وگوی ارتباطی و وفاق جویانه، گفت‌وگوی استراتژیک و گفت‌وگوی هماهنگ‌ساز دانست. کنش عقلانی یعنی پاسخ‌گویی به یک مسئله یا مشکل به‌طور مشخص و نتیجه‌بخش (اجلالی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۰۸). جمعه پور (۱۳۹۷) بیان می‌دارد که ما نیازمند تغییر نگرش اساسی به رویه و روش‌های مرسوم برنامه‌ریزی به نگاه کلی، سیستمی، فرآیندی و دورنگر هستیم.

تبیین رویکردهای گردشگری در درک مفهوم برنامه‌ریزی گردشگری و کاربست عقلانیت در تدوین سیاست‌ها و برنامه‌های گردشگری بسیار ضروری است. توسان و جنکینز (۱۹۹۸) با مروری بر ادبیات، نشان می‌دهند که سیر تکامل برنامه‌ریزی گردشگری را می‌توان به پنج مرحله به شرح زیر تقسیم کرد:

- دوره گردشگری بدون برنامه‌ریزی
- دوره برنامه‌ریزی تا حدودی عرضه محور
- دوره برنامه‌ریزی کاملاً عرضه محور
- دوره برنامه‌ریزی بازار محور / تقاضامحور
- دوره برنامه‌ریزی گردشگری با رویکرد معاصر (Tosun and Jenkins, 1998).

کستا (۲۰۲۰) بر این باور است که برنامه‌ریزی گردشگری به‌عنوان یک رشته علمی با گرایش خاص در حال ظهور است (Costa, 2020:201). ادگل و همکاران (۱۳۹۲) بیان می‌کنند برنامه‌ریزی گردشگری باعث ایجاد تعادل بین هدف‌های اقتصادی و نیاز به حفاظت از محیط و ارتقا کیفیت زندگی شهروندان محلی می‌شود (ادگل، اسمیت و سوانسون، ۱۳۹۲: ۲۶۵). گلندر و ریچی (۱۳۹۶) با اشاره به مدل رقابت‌پذیری و پایداری مقصد ریچی و کروچ، چارچوب این مدل را شرح داده و می‌نویسند برنامه‌ریزی مطلوب گردشگری باید مبتنی بر درک درست عوامل تعیین‌کننده موفقیت یک مقصد گردشگری

باشد. عوامل ۹ گانه این مدل عبارتند از: منابع و جاذبه‌های اصلی، منابع و عوامل پشتیبانی، عوامل شایستگی و تقویت‌کننده، سیاست، برنامه‌ریزی و توسعه مقصد، مدیریت مقصد، مزیت نسبی در برابر مزیت رقابتی و در نهایت محیط جهانی (کلان) در مقابل محیط خرد (گلدنر و ریچی، ۱۳۹۶: ۱۲۸-۱۳۰). هدف اصلی توسعه پایدار فراهم ساختن معیشتی بادوام و امن است که در آن تقلیل منابع، تخریب محیط زیستی، انقطاع فرهنگی و ناپایداری اجتماعی به حداقل برسد (ضیایی و تراب احمدی، ۱۳۹۲: ۱۹۱-۱۹۲).

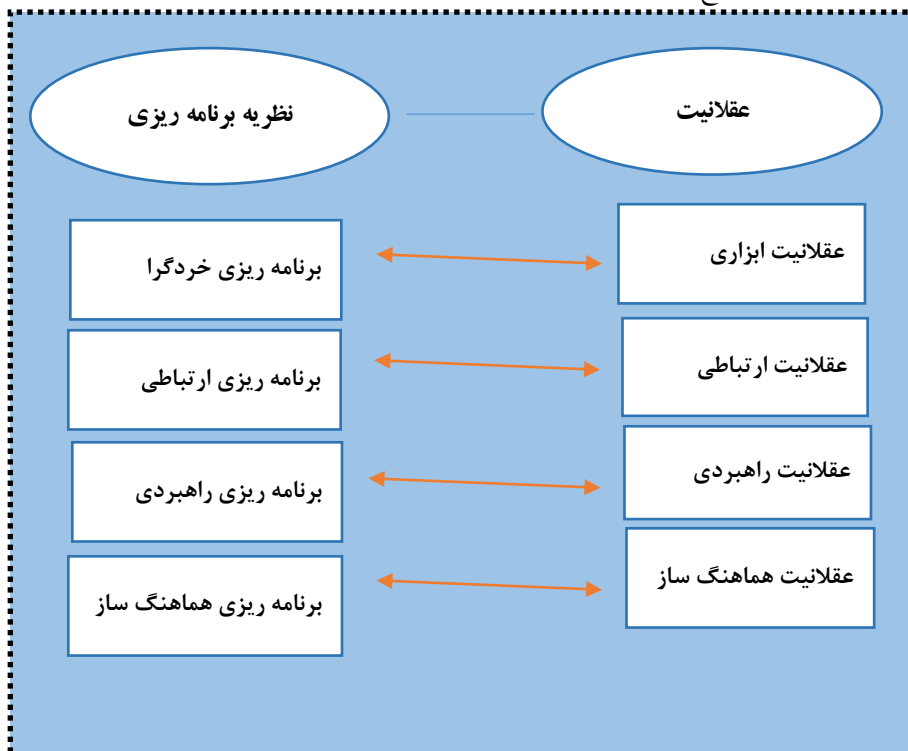
به‌طور خلاصه می‌توان گفت عقلانیت در تعریف کلی به معنای «کاربرد منطقی و استدلال در تصمیم‌گیری» است؛ اما توضیح بیشتر اینکه، عقلانیت را اغلب معادل عقلانیت ابزاری می‌دانند؛ حال آنکه مفهوم عقلانیت در برنامه‌ریزی به مراتب فراتر از آن و ترکیبی از انواع عقلانیت ابزاری، عقلانیت ارتباطی و عقلانیت استراتژیک را در برمی‌گیرد که در این پژوهش نیز همین تعریف مدنظر است.

چارچوب مفهومی عقلانیت در این تحقیق، مبتنی بر مدل مفهومی الکساندر (۲۰۰۰) می‌باشد. از دیدگاه او، عقلانیت ابعاد و دامنه وسیع‌تری از عقلانیت ابزاری دارد که در پوزیتیویسم و برنامه‌ریزی خردگرا مدنظر است. الکساندر به چهار پارادایم اشاره می‌کند: برنامه‌ریزی عقلانی، کنش ارتباطی، برنامه‌ریزی هماهنگ ساز و برنامه‌ریزی چارچوب ساز (رفیعیان و جهانزاد، ۱۳۹۴: ۷۴). او بر این باور است که عقلانیت می‌تواند اشکال متفاوتی به خود بگیرد. در دهه‌های اخیر اندیشه برنامه‌ریزی از عقلانیت‌های ابزاری فراتر رفته و به پارادایم‌هایی مبتنی بر عقلانیت جوهری، عقلانیت استراتژیک، عقلانیت ارتباطی، عقلانیت ارزشی و عقلانیت یکپارچه ساز برای برنامه‌ریزی استوار شده است. در مدل مفهومی الکساندر، چهار نوع عقلانیت شامل عقلانیت ابزاری، عقلانیت ارتباطی، عقلانیت استراتژیک و عقلانیت هماهنگ ساز در نظر گرفته می‌شود که متناظر بر چهار رویکرد مشتمل بر برنامه‌ریزی خردگرا، برنامه‌ریزی ارتباطی، برنامه‌ریزی استراتژیک و برنامه‌ریزی هماهنگ ساز است (Alexander, 2000: 252). در این تحقیق، مفهوم عقلانیت در چارچوب نظریه‌های جدید برنامه‌ریزی (پارادایم برنامه‌ریزی دموکراتیک) و رویکردهای

معاصر برنامه‌ریزی گردشگری به‌ویژه مدل "گردشگری پایدار و یکپارچه اینسکیپ"^۱ و «مدل مفهومی رقابت‌پذیری و پایداری مقصد ریچی و کروچ»^۲ (Ritchie, 2003:417-460) (Goeldner and مدنظر قرار گرفت. شکل ۱ چارچوب نظری این تحقیق را نشان می‌دهد.

شکل ۱. چارچوب نظری تحقیق

منبع: اقتباس از مدل عقلانیت الکساندر (Alexander, 2000)

روش تحقیق

پارادایم فلسفی این تحقیق مبتنی بر معرفت‌شناسی تفسیری و روش‌شناسی آن بر پایه پژوهش‌های کیفی است. نیومن (۱۳۹۷) می‌نویسد بر اساس رویکرد تفسیری، زندگی اجتماعی مبتنی بر تعامل‌های اجتماعی و نظام معانی بوده که برساخته کنش اجتماعی است.

1. Inskip Model for Tourism Planning: an integrated and Sustainable Development
2. Ritchie & Crouch's Conceptual Model of Destination Competitiveness and Sustainability

در تدوین و اجرای برنامه‌های توسعه گردشگری، تعامل و نقش سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان، جوامع محلی و ذینفعان بسیار اهمیت دارد و هرکدام از این افراد و گروه‌ها برداشت‌های متفاوتی از عقلانیت، برنامه‌ریزی و توسعه دارند. ادراکات مختلف از عقلانیت در برنامه‌ریزی گردشگری موجب می‌شود معانی و باورهایی را افراد خلق کنند و به کار ببرند که در واقع شکل‌دهنده واقعیت اجتماعی آن‌ها است. از دیدگاه تفسیرگرایی، افراد واقعیتی را می‌پذیرند که برساخته اجتماعی باشد. نیومن (۲۰۰۶) بر این باور است که پژوهش چهار بعد دارد که عبارت‌اند از (۱) مخاطب استفاده از پژوهش (۲) هدف پژوهش (۳) بعد زمانی پژوهش و (۴) روش‌های گردآوری و تحلیل داده‌ها. این تحقیق از نظر مخاطب استفاده از پژوهش، در گروه پژوهش‌های کاربردی قرار می‌گیرد زیرا به دنبال یافتن راه‌حلی برای یک دغدغه یعنی موفقیت برنامه‌های توسعه گردشگری کشور است و نتایج آن بیشتر مورد استفاده برنامه‌ریزان و دست‌اندرکاران توسعه گردشگری خواهد بود. از نظر هدف پژوهش، این تحقیق اکتشافی است. با توجه به رویکرد کیفی این تحقیق، گردآوری و تحلیل داده‌ها در چارچوب روش‌های پژوهش کیفی انجام گرفت که می‌توان به‌طور خلاصه به موارد زیر اشاره نمود:

- مطالعات آرشیوی: جمع‌آوری داده‌ها برای بخش معرفی چارچوب نظری و پیشینه تحقیق از روش آرشیوی استفاده گردید. مؤلفه‌های عقلانیت در برنامه‌ریزی گردشگری با روش مرور محتوایی ادبیات تحقیق و نظریه‌های برنامه‌ریزی، برنامه‌ریزی گردشگری و نظام برنامه‌ریزی گردشگری ایران شناسایی شد.

- روش تحلیل مضمون^۱: برای شناسایی نوع عقلانیت و نظریه برنامه‌ریزی حاکم بر سند راهبردی توسعه گردشگری کشور (مصوب ۱۳۹۹ هیئت‌وزیران) از روش تحلیل مضمون بهره‌گیری شد.

مضامین یا الگوهای داده‌ها را می‌توان به روش استقرایی (مبتنی بر داده) و روش قیاسی (مبتنی بر نظریه) شناخت. در روش استقرایی، مضامین شناخته‌شده، به‌شدت با خود داده‌ها مرتبط هستند (پترون، ۱۹۹۰: ۸۵). این روش تحلیل مضمون تا حدودی شبیه داده

بنیاد است. در این روش، فرایند کدگذاری داده‌ها بدون تلاش برای انطباق آن با چارچوب کدگذاری از قبل تهیه‌شده یا قالب مضامین صورت می‌گیرد. در روش استقرایی، تحلیل مضمون بر اساس داده‌ها انجام می‌شود (عابدی جعفری و همکاران ۱۳۹۰: ۱۷۵). به نقل از بویاتزیس، ۱۹۹۸: ۳۷). با توجه به چارچوب از پیش تعیین‌شده و نظریه محور بودن آن در پژوهش حاضر، از تحلیل مضمون به روش قیاسی استفاده شد و با جستجوی مضامین، نوع عقلانیت حاکم و برنامه‌ریزی متناظر با آن تشخیص داده شد. تحلیل مضمون به روش‌های گوناگون قابل اجرا است. چهار روش معروف در تحلیل مضمون عبارت‌اند از: قالب مضامین، ماتریس مضامین، شبکه مضامین و تحلیل مقایسه‌ای. در این تحقیق از شبکه مضامین اتراید استرلینگ (۲۰۰۱) استفاده گردید. به‌طور خلاصه مراحل اصلی برای به‌کارگیری روش تحلیل مضمون در این تحقیق شامل موارد زیر است:

الف) آشنا شدن با داده‌ها: مطالعه متن سند راهبردی توسعه گردشگری کشور

ب) ایجاد کدهای اولیه و کدگذاری: کدگذاری متن سند

ج) جستجو و شناخت مضامین: شناسایی مضامین پایه (اصلی و فرعی) و مضامین

سازمان دهنده

د) ترسیم شبکه مضامین: مضامین اصلی و سازمان دهنده

ه) تحلیل شبکه مضامین: سهم هر یک از مضامین سازمان دهنده

جامعه آماری این پژوهش برای تحلیل مضمون مشتمل بر متون برنامه‌های توسعه گردشگری کشور و به‌طور خاص متن سند راهبردی توسعه گردشگری مصوب ۱۳۹۹ هیئت‌وزیران می‌باشد. رایج‌ترین واحد تحلیل متون در تحلیل مضمون و یا تحلیل محتوای کیفی، مضمون است. برای شناخت مضامین در این تحقیق، متن سند راهبردی توسعه گردشگری کشور سطر به سطر مورد مطالعه قرار گرفت و مضامین استخراج گردید. یک مضمون ممکن است در یک پاراگراف، در یک جمله، در یک عبارت و حتی در یک کلمه باشد.

یافته‌های تحقیق

نتایج این تحقیق را می‌توان در دو بخش خلاصه نمود. بخش نخست مربوط به معرفی مؤلفه‌های عقلانیت در برنامه‌ریزی است که حاصل مطالعات آرشیوی می‌باشد و بخش دوم شناسایی انواع چهارگانه عقلانیت در سند راهبردی توسعه گردشگری کشور است که با روش تحلیل مضمون به‌دست آمده است. بر مبنای مطالعات آرشیوی در این تحقیق، نظریه‌های برنامه‌ریزی، نوع عقلانیت مؤلفه‌های آن در هر یک از انواع چهارگانه عقلانیت به شرح جدول ۱ شناسایی شد.

جدول ۱. مؤلفه‌های عقلانیت در نظریه‌های برنامه‌ریزی

منبع: یافته‌های تحقیق

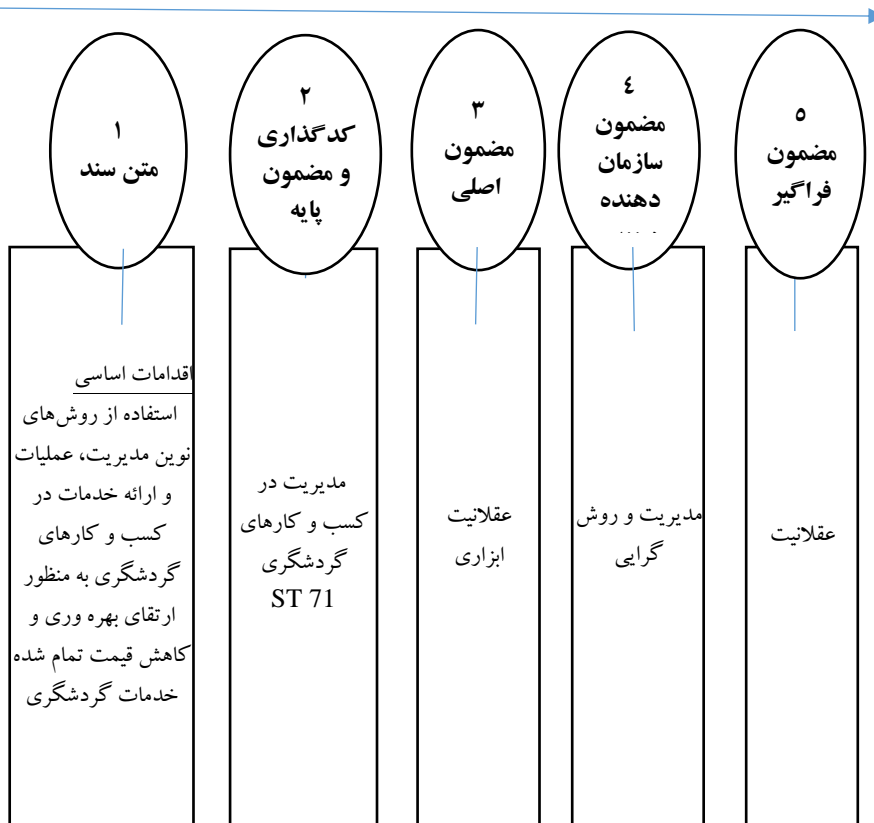
ردیف	نظریه برنامه‌ریزی	نوع عقلانیت	مؤلفه‌های عقلانیت
۱	برنامه‌ریزی خردگرا	عقلانیت ابزاری	<ul style="list-style-type: none"> • فن‌گرایی، تخصص محوری و استدلال • ابزارگرایی و هدف محوری • مدیریت و روش‌گرایی • تأمل فردی و یا گروه تخصصی • کالبد محوری و برنامه‌گرایی • اقتصادمحوری • نتیجه محوری • پیش‌بینی و قطعیت‌گرایی • نخبه‌گرایی • قانون‌گرایی • رویکرد بالا به پایین
۲	برنامه‌ریزی ارتباطی	عقلانیت ارتباطی	<ul style="list-style-type: none"> • تعامل و مشارکت جمعی • گفت‌وگوی اجتماعی • فهم عمومی و توافق جمعی • مشارکت جامعه میزبان و ذینفعان • ارزش محوری • اولویت‌جوایع محلی • مسئولیت‌پذیری اجتماعی

ردیف	نظریه برنامه‌ریزی	نوع عقلانیت	مؤلفه‌های عقلانیت
			<ul style="list-style-type: none"> • کیفیت گرایی و فرایند محوری • تفاهم ذینفعان • پاسخگو بودن برنامه ریزان • تأکید بر اهداف فرهنگی و اجتماعی • رویکرد پایین به بالا
۳	برنامه‌ریزی راهبردی	عقلانیت راهبردی	<ul style="list-style-type: none"> • استراتژی محوری و راهبردگرایی • قدرت گرایی و گفت گوی راهبردی • مشارکت صاحبان قدرت • تأمین منافع افراد و گروه‌ها • آینده‌نگری و تعیین چشم‌انداز • تأمل فردی و گروهی • همکاری ذینفعان • مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی • کمیت گرایی و کیفیت گرایی • تأکید بر اهداف اقتصادی و اجتماعی • رویکرد بالا به پایین و بالعکس
۴	برنامه‌ریزی هماهنگ ساز	عقلانیت هماهنگ ساز	<ul style="list-style-type: none"> • تعامل و هماهنگی سازمانی • نهاد گرایی و ایجاد نهاد هماهنگی • تعیین وظایف سازمان‌ها • همکاری سازمانی • تعامل بخش‌های دولتی و خصوصی • تأمل سازمانی و فهم جمعی • تأمین منافع سازمان‌ها • مسئولیت‌پذیری سازمانی • یکپارچگی سیاست‌ها و هم پیوندی برنامه • توسعه پایدار • تأکید بر اهداف اقتصادی و اجتماعی • رویکرد شبکه‌ای

با توجه به اصول تحقیق بر مبنای روش تحلیل مضمون که در روش‌شناسی پژوهش اشاره گردید، سند راهبردی توسعه گردشگری کشور مصوب ۱۳۹۹ هیئت‌وزیران مورد مطالعه پژوهشگران قرار گرفت و با تعریف شناسه به شرح زیر و کدگذاری متن، فرایند تحلیل آغاز گردید:

شناسه SD نشان‌دهنده نام یا عنوان سند است. شناسه‌های ۱، ۲، ۳، ... بیانگر شماره نکته کلیدی است. به‌طور مثال: SD12 نشان‌دهنده دوازدهمین مفهوم یا نکته کلیدی متن سند راهبردی توسعه گردشگری کشور است. نمونه‌ای از انجام مراحل پنج‌گانه از کدگذاری تا شناخت مضامین سند راهبردی توسعه گردشگری کشور در شکل ۲ ارائه شده است.

شکل ۲. نمونه‌ای از انجام مراحل کدگذاری تا شناخت مضامین سند راهبردی توسعه گردشگری

پس از مطالعه سند باهدف جست‌وجوی نشانه‌ها و مؤلفه‌های عقلانیت حاکم بر آن، کدگذاری اولیه سند انجام گردید. با تحلیل کدهای اولیه و نکات کلیدی، مضامین پایه شناسایی شد. سپس مضامین پایه با مؤلفه‌های عقلانیت انطباق داده شد و انواع عقلانیت در سند راهبردی توسعه گردشگری کشور مشخص گردید. با تحلیل ۸۵ مضمون پایه، پژوهشگران اقدام به شناسایی مضامین اصلی و فرعی به‌دست‌آمده در قالب ۴ مضمون سازمان دهنده شامل عقلانیت هماهنگ ساز، عقلانیت ابزاری، عقلانیت ارتباطی و عقلانیت راهبردی به شرح جدول ۲ نمودند.

جدول ۲. مضامین سازمان دهنده در سند راهبردی توسعه گردشگری

منبع: یافته‌های تحقیق

مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه اصلی	مضامین فرعی
هم پیوندی و یکپارچگی	هم پیوندی و یکپارچگی	یکپارچگی و هم پیوندی گردشگری باسیاست‌های کلان
		یکپارچه‌سازی زنجیره تأمین خدمات گردشگری
		اجرای برنامه یکپارچه بازاریابی گردشگری
		یکپارچه‌سازی صدور مجوزها
		یکپارچه‌سازی نظام آماری گردشگری
عقلانیت هماهنگ ساز	همکاری سازمانی	همکاری و مشارکت سازمان‌ها جهت توسعه گردشگری
		همکاری وزارت خارجه برای تسهیل روادید
		همکاری وزارت ارشاد برای معرفی جاذبه‌ها
		همکاری وزارت راه برای توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل
		همکاری وزارت اطلاعات برای امنیت گردشگران و تسهیل روادید
		همکاری وزارت کشور برای تأمین امنیت گردشگران
		همکاری نیروی انتظامی جهت تأمین امنیت گردشگران
		همکاری مرکز آمار برای ساماندهی آمار گردشگری
		همکاری وزارت کار برای آموزش فنی و حرفه‌ای گردشگری
		همکاری وزارت صنعت برای شرکت در نمایشگاه‌ها
		همکاری وزارت علوم در زمینه آموزش گردشگری
		همکاری وزارت آموزش و پرورش در زمینه فرهنگ سازی گردشگری

مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه اصلی	مضامین فرعی
		همکاری وزارت بهداشت در زمینه گردشگری سلامت
		همکاری وزارت اقتصاد در جهت رونق اقتصادی گردشگری
		همکاری وزارت جهاد برای طرح‌های گردشگری
		همکاری صداوسیما برای ترویج گردشگری
		همکاری سازمان محیط‌زیست در زمینه مدیریت فعالیت‌های گردشگری در مناطق مربوطه
		همکاری بنیاد شهید در زمینه گردشگری دفاع مقدس
		همکاری وزارت نیرو در زمینه گردشگری سدها و تأسیسات آبی
		همکاری معاونت علمی ریاست جمهوری در زمینه گردشگری الکترونیک
		همکاری بین دستگاهی در توسعه زیرساخت‌های مقصدهای گردشگری
		همکاری بخش‌های دولتی، خصوصی و دانشگاه‌ها برای آموزش گردشگری
تعیین وظایف سازمانی		تعیین وظایف و مشارکت سازمان‌ها
		تعیین وظایف و مشارکت وزارت خارجه در تهیه بسته دیپلماسی گردشگری
		تعیین وظایف و مشارکت وزارت ارشاد در معرفی میراث فرهنگی و جاذبه‌های گردشگری
		تعیین وظایف و مشارکت وزارت راه در زمینه حمل‌ونقل و توسعه مقصدهای گردشگری
		تعیین وظایف و مشارکت وزارت کشور در زمینه طرح‌های گردشگری
		تعیین وظایف و مشارکت نیروی انتظامی جهت تسهیل تردد و امنیت گردشگران
		تعیین وظایف و مشارکت مرکز آمار در اجرای طرح حساب اقماری گردشگری
		تعیین وظایف و مشارکت وزارت کار در زمینه آموزش فنی و حرفه‌ای گردشگری

مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه اصلی	مضامین فرعی
		تعیین وظایف و مشارکت وزارت صنعت برای شرکت در نمایشگاه‌های گردشگری
		تعیین وظایف و مشارکت وزارت علوم در آموزش نیروی انسانی مورد نیاز گردشگری
		تعیین وظایف و مشارکت وزارت آموزش و پرورش در زمینه آگاه‌سازی گردشگری
		تعیین وظایف و مشارکت وزارت بهداشت در توسعه گردشگری سلامت
		تعیین وظایف و مشارکت وزارت اقتصاد در رونق اقتصادی گردشگری
		تعیین وظایف و مشارکت وزارت جهاد در طرح‌های گردشگری
		تعیین وظایف و مشارکت معاونت حقوقی ریاست جمهوری در تهیه منشور حقوق گردشگری
		تعیین وظایف و مشارکت صداوسیما در ترویج گردشگری
		تعیین وظایف و مشارکت سازمان محیط‌زیست در تدوین ضوابط طبیعت‌گردی و طرح‌های گردشگری
		تعیین وظایف و مشارکت وزارت اطلاعات در استعلام‌های تأسیسات گردشگری و راهنمایان تور
		تعیین وظایف و مشارکت وزارت ورزش در گردشگری ورزشی
		تعیین وظایف و مشارکت تولید استان‌های قدس در گردشگری مذهبی و زیارتی
		تعیین وظایف و مشارکت معاونت روستایی و مناطق محروم در زمینهٔ حمایت اشتغال گردشگری پایدار
عقلانیت ابزاری	فن‌گرایی و تخصص محوری	استفاده از تجارب بین‌المللی استانداردهای گردشگری
		تسهیل فرایند شرکت‌های نوآفرین در گردشگری
		تسهیل روادید و تشریفات ورود گردشگر
		تنوع‌بخشی خدمات و تسهیلات گردشگری
		توزیع مطلوب زمانی و مکانی سفرها در مقصدهای گردشگری
هدف محوری و		توسعه سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری

مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه اصلی	مضامین فرعی
	ابزارگرایی	توسعه زیرساخت‌های گردشگری
		توسعه تسهیلات و خدمات گردشگری
		توسعه منابع و جاذبه‌های گردشگری
		توسعه منابع انسانی گردشگری
		توسعه بازار و محصولات گردشگری
		اعطای مشوق برای توسعه زیرساخت‌ها
مدیریت و روش گرایی		مدیریت عرضه و تقاضای ناوگان حمل‌ونقل
		ارتقای استاندارد کیفیت حمل‌ونقل گردشگری
		ارزیابی و اجرای طرح‌های توسعه گردشگری
		به‌روزرآوری، نظارت و ارزیابی اجرای سند و برنامه ملی گردشگری
		استفاده از روش‌های نوین مدیریت و عملیات در گردشگری
		ارزیابی و درجه‌بندی خدمات گردشگری
عقلانیت ارتباطی	تأمین منافع جوامع محلی	توسعه سرمایه‌گذاری محلی در زمینه گردشگری
		اولویت به سرمایه‌گذاران محلی
		توسعه تسهیلات و خدمات اقامتی و پذیرایی بومی
		دسترسی همگانی به منابع گردشگری
		اجرای دوره‌های آموزش توانمندسازی در گردشگری
		افزایش مشارکت ذینفعان گردشگری
مشارکت ذینفعان	فهم جمعی	آگاه‌سازی و ترویج گردشگری
		اجرای برنامه‌های بازار هدف منطقه‌ای گردشگری ایران
عقلانیت راهبردی	راهبرد گرایی	اجرای بسته دیپلماسی گردشگری
		سیاست‌گذاری منطقه‌ای و مشارکت ذینفعان در گردشگری
		تعیین بازارهای هدف گردشگری ایران
		توسعه گردشگری سلامت

تحلیل مضامین سند راهبردی توسعه گردشگری با در نظر گرفتن مؤلفه‌های عقلانیت نشان می‌دهد که از کل ۸۵ مضمون، ۴۹ مورد مربوط به عقلانیت هماهنگ ساز، ۲۳ مورد مربوط به عقلانیت ابزاری، ۸ مورد مرتبط با عقلانیت ارتباطی و ۵ مورد مرتبط با عقلانیت

راهبردی بوده است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که عقلانیت حاکم بر سند راهبردی توسعه گردشگری کشور (مصوب ۱۳۹۹)، عقلانیت هماهنگ ساز بوده است. جدول ۲ مضامین و مؤلفه‌های عقلانیت در سند را نشان می‌دهد. با توجه به تحلیل مضامین پایه، سازمان دهنده و فراگیر در سند راهبردی توسعه گردشگری، شبکه مضامین عقلانیت در این سند به شکل ۳ ترسیم گردید.

شکل ۳. شبکه مضامین عقلانیت در سند راهبردی (مصوب ۱۳۹۹) توسعه گردشگری کشور

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر به واکاوی عقلانیت به‌عنوان یک چارچوب شناخت‌شناسانه مؤثر بر

برنامه‌ریزی در سند راهبردی توسعه گردشگری کشور (مصوب ۱۳۹۹ هیئت‌وزیران) پرداخت. نظام برنامه‌ریزی گردشگری در ایران با حدود نیم‌قرن سابقه، در کارنامه خود برنامه‌های گوناگونی برای توسعه گردشگری داشته است که از میان آن‌ها در این پژوهش به طرح جامع توریست کنسولت در سال ۱۳۵۲، برنامه ملی توسعه گردشگری در سال ۱۳۸۱، سند چشم‌انداز توسعه بخش میراث فرهنگی و گردشگری در سال ۱۳۸۳ اشاره گردید و به تحلیل مضمون متن سند راهبردی توسعه گردشگری کشور به‌عنوان جدیدترین سند برنامه‌ریزی گردشگری مصوب ۱۳۹۹ هیئت دولت پرداخته شد و نوع عقلانیت حاکم بر آن شناسایی گردید. در این راستا، ابتدا با مطالعات آرشیوی، مؤلفه‌های هر یک از انواع چهارگانه عقلانیت در برنامه‌ریزی مبتنی بر مدل مفهومی الکساندر (۲۰۰۰) شامل عقلانیت ابزاری، عقلانیت ارتباطی، عقلانیت راهبردی و عقلانیت هماهنگ ساز معرفی شد. سپس بر مبنای این ویژگی‌ها و مؤلفه‌ها، شبکه مضامین عقلانیت در سند ترسیم گردید. نتیجه این پژوهش نشان داد که از کل ۸۵ مضمون در سند راهبردی توسعه گردشگری، ۴۹ مورد مربوط به عقلانیت هماهنگ ساز، ۲۳ مورد مربوط به عقلانیت ابزاری، ۸ مورد مرتبط با عقلانیت ارتباطی و ۵ مورد مرتبط با عقلانیت راهبردی بوده است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که عقلانیت حاکم بر سند راهبردی توسعه گردشگری کشور (مصوب ۱۳۹۹)، عقلانیت هماهنگ ساز بوده است.

شبکه مضامین عقلانیت در سند راهبردی توسعه گردشگری کشور که از یافته‌های این پژوهش است نشان می‌دهد مضامین عقلانیت هماهنگ ساز در این سند شامل سه موضوع اصلی به شرح زیر است:

- ضرورت یکپارچگی و هم‌پیوندی گردشگری با سیاست‌های کلان
 - لزوم تعیین وظایف و نقش سازمان‌ها برای توسعه گردشگری
 - ضرورت و نوع همکاری و مشارکت سازمان‌ها و ذینفعان در توسعه گردشگری
- یکی از چالش‌های قابل بحث در این سند، نقش دیگر دستگاه‌های حاکمیتی به‌غیر از دولت و نیز سایر نقش‌آفرینان مانند بخش خصوصی و جوامع محلی در توسعه گردشگری است که در این سند کمتر پرداخته شده و یا ضمانت اجرایی در مورد آنان وجود ندارد. بر

اساس قوانین و مقررات کشور، مصوبات هیئت دولت برای وزارت خانه‌ها و سازمان‌های دولتی لازم‌الاجراست اما چگونه می‌توان سایر دستگاه‌های حاکمیتی و نیز بخش خصوصی و جوامع محلی را ملزم به اجرای آن نمود. در این زمینه باید راه‌کارهای مؤثر و قابل‌اجرا ارائه گردد. نتایج تحقیق، حاکی از آن است که در اسناد و برنامه‌های تدوین‌شده در راستای توسعه گردشگری کشور از زمان آغاز نظام برنامه‌ریزی تاکنون؛ برای اولین بار شاهد آن هستیم که در سند راهبردی توسعه گردشگری کشور تا این حد بر اهمیت و ضرورت هماهنگی و همکاری سازمان‌ها تأکید شده و نظریه برنامه‌ریزی هماهنگ ساز در آن مورد توجه قرار گرفته است. در دوره‌های گذشته عمدتاً عقلانیت ابزاری و نظریه برنامه‌ریزی متناظر با آن یعنی برنامه‌ریزی سنتی خردگرا بر اسناد راهبردی توسعه گردشگری کشور حاکم بوده است. از جمله مسائل مهم قابل‌طرح در زمینه موفقیت برنامه‌های توسعه گردشگری این است که نوع عقلانیت حاکم بر برنامه از نظر محتوا و فرایند برنامه‌ریزی به‌ویژه در مراحل تدوین، اجرا، نظارت و ارزشیابی عملکرد برنامه مدنظر قرار گیرد. این پژوهش نشان داد که عقلانیت حاکم بر سند راهبردی توسعه گردشگری کشور (۱۳۹۹) از نظر محتوای برنامه، عقلانیت هماهنگ ساز است اما از نظر فرایند برنامه‌ریزی به‌خصوص در مرحله اجرا و نظارت از جمله موضوعاتی است که می‌تواند در پژوهش‌های بعدی به آن پرداخته شود.

در پایان بر اساس یافته‌های این تحقیق، پیشنهادها در دو محور به شرح زیر در زمینه برنامه‌ریزی گردشگری کشور ارائه می‌گردد:

۱. تلاش برای به‌کارگیری انواع عقلانیت در فرایند برنامه‌ریزی گردشگری که می‌تواند در برنامه‌ریزی هماهنگ ساز متجلی گردد. گرچه به‌کارگیری عقلانیت ابزاری به‌ویژه تخصص محوری، مدیریت و روش‌گرایی، توسعه اقتصادی، تأمین منابع و ابزار متناسب با اهداف در برنامه‌ریزی گردشگری کشور شرط لازم است؛ اما شرط کافی در این زمینه نیست و ضرورت ایجاب می‌کند که ترکیبی از انواع عقلانیت از جمله عقلانیت ارتباطی با رویکرد مشارکت ذینفعان، عقلانیت راهبردی با رویکرد استراتژی محوری و آینده‌نگری مدنظر قرار گیرد. برنامه‌ریزی هماهنگ ساز این قابلیت را دارد که ضمن

بهره‌گیری از مؤلفه‌های عقلانیت ابزاری، عقلانیت ارتباطی و عقلانیت راهبردی بتواند با تعامل و همکاری سازمانی و اتخاذ رویکرد توسعه پایدار، آمایش سرزمین، یکپارچه‌سازی خط‌مشی‌های گردشگری و هم‌پیوندی آن‌ها با سیاست‌های کلان؛ زمینه تحقق اهداف برنامه‌ها را فراهم نماید.

۲. اصلاح نظام برنامه‌ریزی گردشگری و به‌کارگیری انواع عقلانیت در آن به‌گونه‌ای که بتواند در تمام مراحل اصلی برنامه‌ریزی جاری گردد. سه بخش مهم در نظام برنامه‌ریزی گردشگری مشتمل بر فرایند برنامه‌ریزی، فرایند اجرا و فرایند ارزشیابی عملکرد برنامه است. گرچه مسائل و مشکلات فراوانی در فرایند برنامه‌ریزی و اجرای برنامه‌های توسعه گردشگری وجود دارد؛ اما به نظر می‌رسد جایگاه ارزشیابی عملکرد برنامه‌ها روشن نیست و این بخش در نظام برنامه‌ریزی گردشگری نادیده انگاشته شده است. بنابراین در مرحله اول لازم است نظام برنامه‌ریزی گردشگری به‌گونه‌ای تعریف شود که پایش، ارزیابی، نظارت و ارزشیابی عملکرد برنامه‌ها را در برگیرد و در مرحله بعدی با به‌کارگیری انواع عقلانیت و نوع عقلانیت حاکم در هر یک از سه بخش اصلی نظام برنامه‌ریزی گردشگری، زمینه موفقیت برنامه‌ها در رسیدن به اهداف فراهم گردد.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

تشکر و سپاسگزاری

در انجام و چاپ این پژوهش از هیچ‌گونه حمایت مالی بهره‌گرفته نشده است.

ORCID

Morteza Ahmadi

 <https://orcid.org/0000-0002-0466-407X>

Mahmood Ziaee

 <https://orcid.org/0000-0001-8518-3640>

Reza Vaezi

 <https://orcid.org/0000-0001-6589-1658>

Gholamreza Kazemian

 <https://orcid.org/0000-0003-1708-5736>

Fateme Yavarigohar

 <https://orcid.org/0000-0002-2065-3194>

منابع

- آلمن دینگر، فلیپ. (۱۳۸۴). به سوی گونه شناسی فرا اثبات گرایانه نظریه برنامه‌ریزی، ترجمه فاطمه تقی زاده، فصلنامه برنامه‌ریزی و توسعه شماره ۹۲: ۸۰-۵۱.
- ابراهیم‌زاده، عیسی. (۱۳۸۶). توسعه توریسم و تحولات کارکردی آن در ایران در حال گذار، نشریه علوم جغرافیایی، جلد ۶ شماره ۸ و ۹: ۹۷-۱۱۷.
- اجلالی، پرویز؛ رفیعان، مجتبی؛ عسگری، علی. (۱۳۹۰). نظریه برنامه‌ریزی: دیدگاه‌های سنتی و جدید، چاپ هفتم، دفتر نشر آگه.
- احمدی، مرتضی. (۱۳۹۹). تبیین جایگاه کنش ارتباطی در برنامه‌ریزی توسعه گردشگری در نیم قرن اخیر در چارچوب دیدگاه‌های جدید نظریه برنامه‌ریزی، هفدهمین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، <https://civilica.com/doc/1162106>
- اینسکیپ، ادوارد. (۱۳۹۸). برنامه‌ریزی گردشگری رویکردی یکپارچه و پایدار به برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، ترجمه حسن پور و داغستانی، انتشارات مهکامه، چاپ چهارم.
- جمعه پور، محمود. (۱۳۹۷). پارادایم نوین برنامه‌ریزی برای پایداری و مدیریت یکپارچه منطقه کلان‌شهری تهران، ساماندهی یا تغییر پایتخت. شماره ۴: ۱۳۳-۱۵۸.
- حیدری چیان، رحیم؛ رضا طبع ازگمی، سیده خدیجه؛ سلطانی، ناصر؛ معتمدی مهر، اکبر. (۱۳۹۲) تحلیلی بر سیاست گذاری گردشگری در ایران، مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، شماره ۵: ۱۱-۳۲.
- خاکساری، علی. (۱۳۹۱). برنامه‌ریزی توسعه گردشگری در ایران: ویژگی‌ها و نقش برنامه‌ریزان توسعه گردشگری در کشورهای اسلامی. فصلنامه علوم اجتماعی، شماره ۱۹ (۵۱)، ۱-۳۳. doi: 10.22054/qjss.2012.6872
- دادش پور، هاشم؛ رفیعان، مجتبی؛ حق جو، محمدرضا. (۱۳۹۷). بایستگی به کارگیری مفهوم عقلانیت در برنامه‌ریزی فضایی راهبردی، فصلنامه برنامه‌ریزی و آمایش فضا، شماره ۱: ۲۲-۵۳.
- دفتر برنامه ملی گردشگری. (۱۳۸۱)، گزارش برنامه ملی توسعه گردشگری جمهوری اسلامی ایران، سازمان ایرانگردی و جهانگردی.
- دفتر هیئت دولت. (۱۳۹۹). سند راهبردی توسعه گردشگری کشور، ریاست جمهوری.
- رفیعان، مجتبی و جهانزاد، نریمان. (۱۳۹۴). دگرگونی اندیشه در نظریه برنامه‌ریزی. انتشارات

آرامان شهر.

ضرغام بروجنی، حمید. (۱۳۹۳). برنامه‌ریزی توسعه جهانگردی، رویکردی هم پیوند و پایدار، چاپ پنجم، انتشارات مهکامه.

ضیائی، محمود و تراب احمدی، مژگان. (۱۳۹۲). شناخت صنعت گردشگری با رویکرد سیستمی، نشر علوم اجتماعی.

عابدی جعفری، حسن؛ تسلیمی، محمد سعید؛ فقیهی، ابوالحسن؛ شیخ‌زاده، محمد. (۱۳۹۰). تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی، نشریه اندیشه مدیریت راهبردی، شماره پیاپی ۱۰ (دوره ۵ شماره ۲): ۱۵۱-۱۹۸.

کاظمیان، غلامرضا؛ قربانی زاده، وجه الله؛ واعظی، رضا؛ شاه محمدی، مرضیه. (۱۳۹۸). الگوی نقش و ساختار حکمروایی محلی در نظام مدیریتی ایران، فصلنامه مدیریت دولتی، دوره ۱۱ شماره ۲: ۱۷۹-۲۰۲.

گان، کلر و وار، تورگت. (۱۳۹۵). میان‌ی، مفاهیم و روش‌های اجرایی برنامه‌ریزی توسعه جهانگردی، ترجمه حمید ضرغام بروجنی، انتشارات مهکامه.

گلدنر، چارلز آر و ریچی، جی آر برنت. (۱۳۹۶). برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، ترجمه مرتضی احمدی، نشر دفتر پژوهش‌های فرهنگی.

متوسلی، محمود؛ مؤمنی، فرشاد؛ لاجوردی، رزیتا، رنجبر، محمدمجید. (۱۳۹۷). عقلانیت و آشفتگی در برنامه‌ریزی: با تأکید بر تئوری گولت، فصل‌نامه پژوهشنامه اقتصادی، دوره ۱۸ شماره ۶۹: ۱۹۹.

نورمحمدی، خسرو و صمیمی، احمد. (۱۴۰۰). برنامه‌ریزی توسعه در ایران، انتشارات سازمان برنامه‌و بودجه کشور.

نیومن، ویلیام لاورنس. (۱۳۹۴). روش‌های پژوهش اجتماعی رویکردهای کمی و کیفی ترجمه فقیهی و آغاز، انتشارات ترمه.

واعظی، رضا و محمدی، حامد. (۱۳۹۲). تأملی بر مفهوم عقلانیت در سازمان، ماهنامه اجتماعی، اقتصادی، علمی و فرهنگی کار و جامعه، شماره ۱۵۸: ۱۵.

وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی. (۱۳۹۹). گزارش تدوین سند راهبردی توسعه گردشگری کشور، معاونت گردشگری.

References

- Alexander, Ernest. R. (2000). Rationality Revisited: Planning Paradigms in a Post-Postmodernist Perspective, *Journal of Planning Education and Research*, 19(3), 242-256
- Alexander, Ernest. R. (1992). Approaches to planning: Introducing current planning theories, concepts, and issues, New York: *Taylor & Francis*
- Costa, Carlos. (2020). Tourism planning: a perspective paper. *Tourism Review*, Vol. 75 (1), 198-202
- Dredge, D., & Jamal, T. (2015). Progress in tourism planning and policy: A post-structural perspective on knowledge production. *Tourism Management*, 51, 285–297
- Edgell, David L & Colleagues (2008), Tourism policy and Planning: Yesterday, Today and Tomorrow, *Elsevier*, UK
- Faludi, A (1973). Planning Theory, Oxford, *Pergamon Press*
- Getz, Donald. (1986). Models in tourism planning: Towards integration of theory and practice, *Tourism Management*, Vol.7(1), 21-32
- Goldner, Charls R and Ritchi, J.R. Brent (2003). Tourism Priciples, Practices, Philosophies, 9 th edition, *John Willey and sons*
- Gun, Clare A and Var, Turgut (2002). Tourism Planning Basics, Concepts, Cases, *Routledge*, London
- Innes, J. E. (1995). Planning theory's emerging paradigm: Communicative action and interactive practice. *Journal of Planning Education and Research*, 14(3), 183–189
- Inskip Edward (1987). Environmental Planning for Tourism, *Annals of Tourism Research*, 14(1), 118-135
- Inskip, E. (1991). Tourism planning: An integrated and sustainable development approach, New York: *Van Nostrand Reinhold*.
- K. Granqvist, H. Mattila and colleagues (2021). Multiple Dimensions of Strategic Spatial Planning: Local Authorities Navigating between Rationalities in Competitive and Collaborative Settings, *Planning Theory & Practice*, 22:2, 173-190, DOI:10.1080/14649357.2021.1904148
- K. Simpson. (2001). Strategic planning and community involvement as contributors to sustainable tourism development, *Taylor & Francis*
- Morrison, A. M. (2019). Marketing and managing tourism destinations, Abingdon: *Routledge*
- Rahmafritria, Fitri; Pearce, Philip L.; Oktadiana, Hera; Putro, Heru P.H. (2020). Tourism planning and planning theory: Historical roots and contemporary alignment, *Tourism Management Perspectives*, 35, 1-10
- Tosun, C. and Timothy, DJ. (2001). Shortcomings in planning approaches to tourism development in developing countries: the case of Turkey. *International Journal of Contemporary. emerald.com*

References [In Persian]

- Abedi Jafari, Hassan; Taslimi, Mohammad saeed; Faghihi, Abolhassan; sheikhzadeh, Mohammad (2011). Thematic Analysis and Themes Networking: A simple and efficient method for explanation of current patterns in qualitative data, *Journal of Strategic Management Thought*, Vol 5(2), 151-198 [In Persian]
- Ahmadi, Morteza (2020). An Explanation for the position of communicative action in tourism development planning, in the framework of new approaches to planning theories, 17th International Management Conference, <https://civilica.com/doc/1162106> [In Persian]
- Allmendinger, P (2005). Towards a post-positive Typology of Planning Theory, translated by Fatemeh Taghizadeh, *Journal of Planning and budgeting*, Number 92: 51-80 [In Persian]
- Dadashpoor, Hashem; Rafieian, Mojtaba; Haghjo, Mohammad Reza (2018). Necessity of Using Rationality in Urban Strategic Spatial Planning, *Journal of Spatial Planning*, Vol.22, 22-53 [In Persian]
- Ebrahimzadeh, E (2007). Tourism development and its functional changes in Iran in Transition, *Journal of Geographical Sciences*, Vol.6, No.8-9: 97-117 [In Persian]
- Ejlali, Parviz; Rafieian, Mojtaba; Asgari, Ali (2011). *Planning Theory: Traditional and new approaches*, Agah Publishing Office [In Persian]
- Gun, Clare A and Var, Turgut (2002). *Tourism Planning Basics, Concepts, Cases*, translated by Hamid Zargham, Mahkameh Published (2016) [In Persian]
- Goldner and Ritchi (2017). *Tourism Planning and Development*, translated by Morteza Ahmadi, Cultural Research Office Published [In Persian]
- Heidari Chianeh, Rahim; R. T. Azgami, Seyyedeh Khadijeh; Soltani, Naser; Motamedi Mehr.Akbar (2013). An analysis on Tourism Policy Making in Iran, *Journal of Planning and Tourism management*, 5, 11-32 [In Persian]
- Inskip, E (1991). *Tourism Planning: An Integrated and Sustainable Development Approach*, translated by: Hassanpour and Daghestani, Published by *Mahkameh*, 4th Edition (2019) [In Persian]
- Jomehpour, Mahmood (2018). A New Paradigm for the Sustainability and Integrated Management of the Tehran Metropolis: Capital City Reorganization or Relocation, *Journal of Urban and Regional Development Planning*, Allameh Tabataba'i University, 3(4), 133-158 [In Persian]
- Kazemian, GholamReza; Ghorbanizadeh, Vajhollah; Vaezi, Reza; Shah Mohammadi, Marziyeh (2019). A Pattern of Role and Structure of Local Governance in Iran's Management System, *Journal of Public Administration*, Vol. 11(2), 179-202 [In Persian]

- Khaksari, Ali (2012). Tourism Development Planning in Iran: Characters and Role of Tourism Development Planners in Islamic Countries, *Journal of Urban and Regional Development Planning*, Allameh Tabataba'i University, 19(58):1-33 Administration, Vol. 11, NO2, 179-202 [In Persian]
- Ministry of Cultural Heritage, Tourism and Handicrafts (2020). Report of Compiling the Strategic Plan for Tourism Development in Iran, *Tourism Department* [In Persian]
- Motavaseli, Mahmood; Momeni, Farshad; Lajevari, Rozita; Ranjbar, Mohammad Saeed (2018). Rationality and Chaos in Planning: An Emphasis on Goulet's Theory of Rationality, *Journal of Economics Research*, 18(69), 193-225 [In Persian]
- Neuman, W.L (2015). *Social Research Methods Qualitative and Quantitative Approaches*, translated by Faghihi and Aghaz, *Termeh Published* [In Persian]
- Normohammadi, Khosrov and Samimi, Ahmad (2021). Development Planning in Iran, Management and Planning Organization Published
- Office of Tourism Master Plan (2002), Report of Tourism Management and development Plan for I.R of Iran, *Iran Touring and Tourism Organization* [In Persian]
- Office of Government Cabinet (2020). Strategic Planning Document for Tourism Development of the Country, *Cabinet office*, Iran [In Persian]
- Rafieian, Mojtaba and Jahanzad, Nariman (2015). The Thought Transformation on Planning Theory, *Armanshahr* Published [In Persian]
- Zargham, Hamid (2014). Tourism Development Planning, an Integrated and Sustainable Approach, *Mahkameh* Published [In Persian]
- Ziaee, Mahmood and Torab Ahmadi, Mojgan (2013), An Introduction to Tourism Industry: A Systematic Approach, *Social Science* Published [In Persian]
- Vaezi, Reza and Mohammadi, Hamed (2013). A contemplation on the Concept of Rationality in Organization, *Journal of Labor and Society*, No.158, 9-16 [In Persian]

استناد به این مقاله: احمدی، مرتضی، ضیائی، محمود، واعظی، رضا، کاظمیان، غلامرضا، یآوری گهر، فاطمه. (۱۴۰۲). واکاوی جایگاه عقلانیت در سند راهبردی توسعه گردشگری کشور، فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای، ۸(۲۴)، ۱-۳۴.

DOI: 10.22054/urdp.2022.70644.1491

Urban and Regional Development Planning is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License...